

Čejka, Mirek

[Slovar slovenskega knjižnega jezika. Tretja knjiga, Ne-Pren. Red. Bratko Kreft ; Slovar slovenskega knjižnega jezika. Četrta knjiga, Preo-Š. Red. Franc Jakopin]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1988, vol. 37, iss. A36, pp. 182-183

ISBN 80-210-0079-1

ISSN 0231-7567

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101644>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Slovar slovenskega knjižnega jezika. Izdala Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik, Ljubljana. Tretja knjiga, Ne — Pren (1979), red. Bratko Kreft, 1076 s. Četrta knjiga, Preo — S (1985), red. Franc Jakopin, 1125 s.

Přibližně v pětiletých intervalech vychází pětidílný akademický slovník slovínského jazyka. O prvním dílu jsme referovali v SPFFBU A 22/23 (1974/75), str. 253—254; druhý díl jsme recenzovali v SPFFBU A 25/26 (1978), str. 184—186. Nyní před námi leží další dva díly, které zahrnují zhruba písmena N až Š. Pro slavistu je tento úsek slovní zásoby mimořádně zajímavý, neboť obsahuje s nejuvětší pravděpodobností většinu všech domácích přeřgovaných lexikálních jednotek.

Třetí díl slovníku začíná heslem *ně*, které symptomaticky předznamenává obsah 130 stran hesel z celkového počtu 160 stran hesel písmena N. Přitom je složený množiny lexikálních jednotek s negativními prefixy v recenzovaném slovínském slovníku (dále jen SSKJ) podobné jako v 2. svazku Slovníku spisovného jazyka českého (dále jen SSJČ), ačkoli v obou jazycích platí různé gramatické a pravopisné konvence: čeština považuje operátor negace u slovesa za prefix, kdežto slovíština za příslovce, a tedy za samostatné slovo. Jestliže nejsou běžná negativní slovesa s prefixem *ne-* v SSJČ uváděna, je to jen z praktických důvodů, neboť slovesa se záporným *ne-* se tvoří od kladných téměř bez omezení. SSKJ je naproti tomu obsahovat nemůže, protože je slovíština vzhledem k uvedené konvenci vlastně nemá. Oba slovníky však souhlasně uvádějí všechna důležitá verbální negativa tantum, tj. slovesa negativního významu s předponou *ne-/ni-*, která nemají v současném jazyce formálně odpovídající afirmativní protějšek, nebo analogická slovesa, jejichž formálně afirmativní protějšek je sémanticky od negativa tak vzdálen, že se s ním v povědomí mluvčích už nespojuje. SSKJ uvádí tato negativa tantum: říd. *nečistovati* „smilnit“, zastar. *nedostajati* „chybět, nedostávat se“, *negodovati* „rozhořčovat se“, zastar. *nenavideti* „nenávidět“, zastar. *nestati* „nedostávat se“, kníž. *nevoljiti* „rozladovat“. Proti šesti slovínským negativům tantum je v SSJČ 5 výrazů neutrálních (*nedostávati se*, *nenáviděti*, *nedoslýchati*, *neleniti*, *nepohodnouti se*), z nichž 2 etymologicky odpovídají slovínským, 5 expresivních (*netrhnuti se*, *neceknouti*, *nehlesnouti*, *nedutati*, *neznati se*) a 7 zastaralých a řídých (*neřádit*, *nesnadnit se*, *nechutiti si*, *neodevzdati si*, *nepokojiti se*, *nepráteliti*, *nevřítiti*). Tuto disproporci nevysvětlíme pouze menším rozsahem SSKJ ve srovnání s SSJČ; jde zde spíše o dvojný postoj při zařazování expresivních slov a expresivních významů do hesláře. Expresiva jsou ve SSKJ zastoupena vůbec v menší míře, než bychom očekávali, takže jde spíše o výběr řízený silněji intelektualizovaným pojetím spisovné slovní zásoby.

Srovnání hesel týkajících se základních prostředků negace v obou slovnících odhaluje ještě jeden důležitý rozdíl mezi SSKJ a SSJČ. Ve slovínském slovníku se velká pozornost věnuje syntaktickým (hlavně valenčním) vlastnostem lexikálních jednotek (např. podheslo příslovce *ně* ve významu I.1. „negace slovesného děje“ se vnitřně člení podle užití slovesa A — s gen. předmětem, B — s gen. nebo acc. předmětem a C — jen s acc. předmětem). SSJČ naproti tomu věnuje zřejmě větší pozornost morfologickým vlastnostem lexikálních jednotek. Ve SSKJ se například v záhlaví hesla *ně* neuvádějí alomorfy *ne/ni/no*, ačkoli v dokladovém materiálu jsou všechny zastoupeny.

Jak jsme již uvedli, 3. a 4. díl SSKJ obsahuje velké množství lexikálních jednotek odvozených prefixací. Podobně jako v SSJČ předchází před každou skupinou lexikálních jednotek odvozených stejným prefixem souhrnné heslo, v němž je vypracován komplexní výklad o tom, jak daná předpona obměňuje význam slov. Jde v SSKJ hlavně o tyto původní předpony: *o-*, *ob-*, *od-*, *pa-*, *po-*, *pod-*, *pra-*, *pre-1*, *pre-2*, *pri-*, *pro-1*, *pro-2*, *proti-*, *raz-1*, *raz-2*, *so-* (a dva prefixy přejaté: *re-*, *sub-*). Na rozdíl od SSJČ slučuje SSKJ ekonomickým způsobem slovesné a jmenné předpony do jednoho heslového odstavce. V naší recenzi si všimneme jen několika slovínských předpon zpracovaných v SSKJ, a to těch, u nichž máme kritické při pomínky. Předpony *o-*, *ob-* jsou uvedeny jako dvě samostatná hesla, ačkoli jde etymologicky o předponu jednu se dvěma (popř. třemi) alomorfy, které ovšem obměňují význam slov stejným způsobem. V SSJČ jsou alomorfy součástí jednoho heslového záhlaví *o-* s odkazovým heslem pro *ob(e)-*. I kdyby se užití *o-* a *ob-* ve slovíštině nějak sémanticky lišilo, bylo by to opět třeba popsat v rámci jednoho heslového odstavce s případným odkazovým heslem. Není rovněž zřejmé, proč byl prefix *pre-* rozdělen do dvou hesel. Význam *pre-2* „přesahování obvyklé, obvyčejné míry, stupně“, „mimořádně velká míra, stupěň“ tvoří jen speciální případ významu *pre-1*. (V SSJČ *pre-2* odpovídá 11. významu předpony *pře-*.) Předpona *raz-* je naproti tomu právem v SSKJ rozdělena do dvou hesel: *raz-2* odpovídá českému *roz-*, *raz-1* má speciální význam „bývalý“, např. *razjezuit* „bývalý jezuita“, *razkralj*

„bývalý král“; v tomto případě ovšem není na místě mluvit o předponě, jak to činí SSKJ, protože jde o první část složených slov.

Všichni, kdo se zajímají o slovínský jazyk, již s netrpělivostí čekají na dokončení SSKJ. Spolehlivý a moderní jednojazyčný výkladový slovník, jakým toto dílo nesporně je, je totiž jedinou zárukou, že budou vznikat i dobré slovníky dvoujazyčné, překladové. V česko-slovinském kulturním kontextu je to již dlouho dost neuralgické místo, uvážíme-li, že prvními solidnějšími slovníky slovinsko-českými a česko-slovinskými jsou malé slovníky Ruženy Škerljové až z let 1976 a 1981. (Kdyby bylo k dispozici podobné SSKJ už dříve, nemohla by vzniknout pomůcka tak pochybné úrovně jako Bradačův žertovný slovník česko-slovinský, jehož poslední vydání vyšlo ještě r. 1967!) Nyní, když budeme mít k dispozici celý SSKJ, bude konečně na čase pomýšlet v českých zemích i ve Slovinsku na vytvoření oboustranných překladových slovníků středního rozsahu typu českého akademického Srbocharvátsko-českého slovníku z roku 1982.

Mirek Čejka

VI международный конгресс МАПРЯЛ

С 11 по 16 августа 1986 г. в Будапеште состоялся VI международный конгресс МАПРЯЛ. В нем приняло участие 1812 делегатов из 66 стран, прослушано было 900 докладов и 200 выступлений в прениях. Впервые в работе МАПРЯЛ приняли участие делегации КНР и КНДР; кроме того, новыми членами ассоциации в 1982—1986 гг. стали Лаос, Колумбия и Коста-Рика. Интерес к изучению русского языка в последнее время проявляется, в особенности, в развивающихся странах Азии, Африки и Латинской Америки. Русский язык преподается в 60 из этих стран.

Во главе многочисленной делегации ЧССР стоял первый заместитель министра просвещения ЧСР проф. Вацлав Цисарж.

Согласно постановлению Генеральной Ассамблеи МАПРЯЛ, конгресс проходил под темой „Научные традиции и новые направления в преподавании русского языка и литературы“. На торжественном открытии конгресса, состоявшемся 11-го августа в Дворце Конгрессов, советским послом в ВНР Б. Стукалиным было прочитано послание М. С. Горбачева конгрессу, в котором была дана высокая оценка работе ассоциации и отдельных преподавателей русского языка в деле расширения взаимопонимания между народами и укрепления мира. Послание подобного содержания направил конгрессу также высший представитель ВНР Я. Кадар.

За заслуги в деле распространения знаний русского языка и литературы 14 русистам из разных стран были на заседании вручены памятные медали А. С. Пушкина. Одним из награжденных был и чехословацкий русист М. Рогаль, доцент педагогического факультета в Нитре.

После торжественного открытия конгресса участники пленарного заседания прослушали основные секционные доклады. Внимание лингвистов привлекли, в частности, доклад В. Г. Костомарова (СССР)—А. Мустайоки (Финляндия)—М. Гроховского (ПНР), *Методическая теория и практика преподавания русского языка в различных странах*, доклад Ф. Паппа (ВНР) *Функционально-системный подход к описанию русского языка как иностранного* и доклад К. Габки (ГДР)—А. Супруна (СССР) и Г. Якобсона (Швеция) *Особенности сопоставления близкородственных и неродственных языков*.

В следующие дни работа конгресса продолжалась в секциях. Первые три секции были посвящены методической, психологической и лингвистической проблематике в связи с преподаванием русского языка; содержанием работы четвертой секции были вопросы преподавания русского языка специалистам различных областей науки; пятая и шестая секция занимались вопросами теории, истории и методики литературы; внимание участников седьмой секции было сосредоточено на вопросах страноведения. Кроме того, были организованы заседания двух „круглых столов“ с тематикой „Русский язык в современном мире“ и „Преподавание русского языка дошкольникам и младшим школьникам“ и два семинара: „Теория и практика современного учебника“ и „Аудиовизуальные средства обучения сегодня и завтра“.